

Sözlü Çeviride Kip Kaydırmalarına Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi Çerçevesinde Bütünce Temelli Bir Yaklaşım *

Neslihan Kansu-Yetkiner^a, Lütfiye Oktar^a, Yasemin Yavuz^b, Murat Özgen^c
^a*İzmir Ekonomi Üniversitesi*, ^b*Ankara Üniversitesi*, ^c*Dokuz Eylül Üniversitesi*

Özet

Bu çalışmanın birinci amacı, Halliday'in (Halliday, 1994; Halliday ve Matthiesen 2004) Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi modeli çerçevesinde sözlü çeviri öğrencileri tarafından oluşturulan sözlü çeviri metinlerindeki kip kaydırmalarını çeviri türü, yönlülük ve metin türü açısından karşılaştırmalı olarak incelemektir. İkinci amaç, söz konusu kaydırmaların durum bağlamı ve söylem-anlambilimsel düzeyde ne tür değişikliklere yol açtığını irdelemektir. 232 sözlü çeviri ses kaydı verisine bütünce bulguları, kip dizgesindeki kaydırmaların basit bir dilbilgisel tercih değişikliği olmayıp söylem yapısını, amacını dolayısıyla işlevini değiştiren bir işlev kaydırması olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kip dizgesi, kaydırma, sözlü çeviri, dizgeci işlevsel dilbilgisi.

Abstract

Drawing upon Halliday's (Halliday 1994; Halliday and Matthiesen 2004) systemic functional grammar model, the primary aim of this study is to analyze the mood shifts in the texts produced by students of interpretation, in terms of modes of interpreting, directionality and text type. A secondary aim is to identify the ways in which the mood shifts pass through to context of situation and discourse semantics level. The findings

* Bu çalışma Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Tübitak 1001-Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerine ait 111K344 nolu "Sözlü Çeviri Türü, Yönlülük ve Metin Türü Parametreleri Bağlamında Sözlü Çeviri Çalışmalarında Belirtikleştirme Kavramına Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi Temelli Bir Yaklaşım" başlıklı proje çerçevesinde desteklenmektedir.

of the study corpus, consisting of 232 interpreting recordings, reveal that, rather than reflecting a simple grammatical deviation from formal correspondences, shifts in mood system in fact represent "functional shifts", which have an important effect on discourse structure, purpose, and function.

Keywords: Mood system, shift, interpreting, systemic functional grammar.

1. Giriş

Catford (1965) en genel tanımıyla "kaydırma" kavramını kaynak dilden erek dile doğru gerçekleşen aktarım sürecinde genel kullanıma yönelik karşılıklardan uzaklaşma, bir başka deyişle, çeviri sürecinde gerçekleşen değişiklikler olarak ifade etmektedir. Catford'un 1960larda çeviribilime getirdiği yapısal dilbilim temelli kaydırma yaklaşımı, daha ziyade iki dilin yapısal dizgesi arasındaki aktarımlarda doğru-yanlış avcılığına ve çeviri metnin "özgün metne göre" değerlendirilmesine vurgu yapan bir şablon olarak yorumlanmıştır. Catford'un kaydırma kavramındaki en büyük eksiklik, bu kaydırmaların metin içi yapısal değişikliklerin ötesinde söylemde ne tür farklılıklara neden olduğuna değinmemiş olmasıdır. Bu noktadan hareketle, çalışmamızda kaynak dil ve çeviri dil arasındaki farklılıkların Halliday'in (1994; Halliday ve Matthiesen 2004) Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi (bundan böyle DİD) modeli çerçevesinde dilin sosyal ve etkileşimsel boyutuyla örtüşen bir bakış açısıyla incelenmesi amaçlanmaktadır.

DİD, yapısal çözümlemeyi anlam ve sosyal bağlamla birleştirir. Halliday'in bu kuramdaki vurgusu, dil yapılarının kendilerine yüklenen sosyal anlamı yansıttığı yönündedir (Halliday 1970, 1994). Bir başka deyişle, DİD modeli, dili sosyal bağlamdan soyutlanmış yapısal ve bilişsel bir dizge olarak görmeyip sosyal bir bağlam içerisinde bir etkileşim aracı olarak tanımlar. Bir etkileşim kaynağı olarak dil, yapısal ve dilbilgisel öğelerden oluşan bir seçimler dizgesiyle dil kullanıcılarına tercihler sunar (Halliday,1994; Halliday ve Matthiesen 2004). Daha açıklayıcı bir ifadeyle, DİD modeline göre anlambilim ve sözlükdilbilgisi katmanları dil dizgesinde anlamın kurgulanmasını sağlarken, anlatım katmanı içerik katmanlarında oluşturulan anlamın ifade edilmesini sağlamaktadır. DİD kuramı, kaynak metin ve çeviri metin arasındaki farklılıkları sadece soyut, yapısal değişimlere işaret ederek değil, aynı zamanda değişen bağlama ve dil kullanımının somut etkilerine değinerek incelemektedir.

DİD modeli dil dizgesine ve metin oluşumuna çok yönlü bir bakış açısı sağladığından, karşılaştırmalı çalışmalarda, dillerarası ve metinlerarası benzerlik ile farklılıkları ortaya koymada önemli bir kaynak olarak kullanılmaktadır (Teich, 2001). Bu çalışmada, DİD modelinin kullanılmasının nedeni, bu modelin dilin düşünsel, kişilerarası ve metinsel dil işlevleriyle ilişkilendirilen bir dilbilgisi düzeneği sunarak öğrencilerin neyi nasıl yaptığını,

hangi yapıların kullanımının ne tür söylem değişikliklerine yol açacağına ışık tutan ve bir dil farkındalığı yaratan eğitsel bir şablon sunmasıdır. Çalışmamızın amacı, öğrenci odaklı bir bütüncü içinde sözlü çeviri metinleri ve özgün metinlerdeki kip farklılıklarını sözlü çeviri türü, yönlülük ve metin türü açısından incelemek, DİD modelinde kişilerarası anlam ile bağlantılandırılan kip dizgesindeki farklılıkların söylem biçimine olan etkilerini incelemektedir.

2. DİD Modeli

DİD modelinin temel amacı, insanların belirli bir anlamı, bir bilgiyi aktarırken dili bir araç olarak nasıl kullandıklarını ortaya koymaktır.

B A Ğ L A M	Kültür Bağlamı	İdeoloji		
		Metin Türü		
	Durum Bağlamı	Kesit dil		
Söylem Alanı		Söylem Biçemi	Söylem Kipi	
M E T İ N	Söylem- Anlambilim Düzeyi	Düşünsel Anlam <i>Yazar deneyimi ve bilgiyi nasıl aktarıyor? Kim kime ne zaman nerede nasıl ne yapmış?</i>	Kişilerarası Anlam <i>Yazar metinde kendini nasıl konumlandırıyor? ? Yazarın metinde kendisine ve okuyucuya yönelik tutumu nedir?</i>	Metinsel Anlam <i>Yazar metin bağlamını nasıl oluşturmuştur? Metin çizgisel düzlemde nasıl düzenlenmiştir?</i>
	Sözlük- Dilbilgisel Düzeyi	Geçişlilik Dizgesi Katılımcılar Süreç Koşul <i>Tümce: Dünya deneyimlerinin temsilcisi</i>	Kip Dizgesi Kip Kiplik: olasılık ve zorunluluk dereceleri Değerlendirme <i>Tümce: Sosyal etkileşim</i>	Tema Dizgesi Tema ve Rema Verilmiş bilgi, Yeni bilgi <i>Tümce: İletim durumu</i>
	Sesletim Düzeyi	Sesbilim/Sesbilgisi		

Tablo 1. Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi Modeli'nde Bağlam ve Metin Bileşenleri (Eggs, 1994:133).

Tablo 1 incelendiğinde, Halliday'ın DİD modelinde bağlamın Kültür Bağlamı ve Durum Bağlamı olmak üzere ikiye ayrıldığı görülmektedir. Kültür bağlamı kendi içinde ideoloji ve metin türü olarak ikiye bölünürken ideoloji kavramı bu noktada sadece siyasi ideolojiyi değil, bir bireyin ve toplumun dünya görüşünü oluşturan inanç, düşünce ve değer sistemini ifade etmektedir. Kültür bağlamı kapsamındaki metin türü ise herhangi bir amacı gerçekleştirmek üzere kültürel olarak uygun bir şekilde adım adım yapılandırılmış bir olguyu temsil etmektedir. Durum Bağlamı kesit dil açısından tanımlanmaktadır. Her metin oluşturulduğu durum bağlamıyla birlikte bazı etkileri beraberinde getirmektedir. Bağlam, metin üreticisinin kullandığı sözcük ve yapıları etkileyerek metin içinde yer almaktadır. Metinde kullanılan sözcük ve yapılar, *söylem alanı* (field), *söylem biçemi* (tenor) ve *söylem kipi* (mode) olmak üzere üç temel bağlamsal boyuttan oluşan durum bağlamından etkilenmektedir. Söylemin konusu, teknik sözcükler ve metin içi gönderimsel kaynaklar bağlamın *söylem alanını* oluşturmaktadır. Metindeki dilsel farklılıklar ise metnin sosyal roller aracılığıyla gerçekleşen söylem rollerine dikkat çekmektedir. Bu roller bize bağlamın *söylem biçimini* ifade etmektedir. Bağlamın söylem kipi ise yazar ve okuyucu arasındaki mesafeye (resmi dil, sözlü dil, yazılı dil gibi) dayanmaktadır (Eggins ve Martin, 1997).

Bağlamdan metne doğru gidildiğinde Halliday'ın modelinde en üst düzeyin Söylem Anlambilim Düzeyi olarak adlandırıldığı görülmektedir. Bu düzeydeki çözümlene birimi metnin tamamıdır. Halliday'e göre dil kullanıcıları bir metni üç temel anlamı oluşturmak üzere biçimlendirirler. Bir başka deyişle, DİD'e göre doğal diller genel olarak üç temel işlevi yerine getirir. Bunlar;

- a) dünyadaki deneyimlerimizi temsil eden düşünsel işlev;
- b) diğer insanlarla etkileşimlerimizi ifade eden kişilerarası işlev,
- c) düşünsel ve kişilerarası anlamların bağdaşık bir bütünlük içinde dizilimini ifade eden metinsel işlevdir (Halliday 1994).

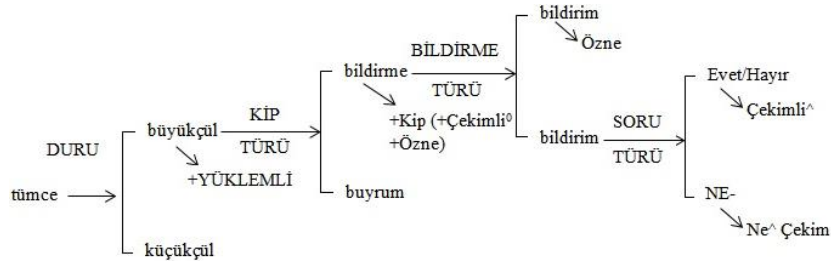
Metne ilişkin ikinci düzey sözlükdilbilgisi düzeyidir. Diller, sözlükdilbilgisel yapılarını söz konusu üç temel işlevle eşleşecek şekilde küçük birimler halinde sınıflandırırken bu düzeylerin her birinde sözlükdilbilgisel yapılar içinden tercihler yaparak anlam haritaları oluştururlar. DİD, dili bir seçimler dizgesi olarak değerlendirmektedir. İletişim ve kişilerarası etkileşim amacına göre, anlamı yaratmak üzere bu dizge içinden uygun dilsel araçları seçeriz (Bloor ve Bloor 2004, 1-2). Dolayısıyla, söz konusu işlevler, sözlükdilbilgisel yapıların her birinin birer değişken olarak yer aldığı kesit dil çözümlenmeleriyle çeviri metinlerin incelenmesinde dizgesel bir alt yapı oluşturmaktadır (bakınız House 1997, 2006; Steiner (2004, 2005). Sonuç olarak, doğal dillerde içerik alanı işlevsel olarak üç farklı anlam alanı boyunca ortaya çıkmaktadır (Halliday ve Matthiessen, 1999).

Görüldüğü gibi, kişilerarası işlev, bir yandan toplumsal ilişkiler diğer yandan konuşucu ve dinleyici arasındaki kişilerarası ikili ilişkiler bağlamında, tümce düzeyinde özne, çekimli eylem ve eklenti bileşenleriyle kodlanmakta ve *kip* dizgesiyle temsil etmektedir. DİD modeli çerçevesinde bizim çalışmamızın amacı, çevirmen adayları tarafından oluşturulan sözlü çeviri metinlerindeki kip dizgesini kişilerarası işlev bağlamında ve sözlükdilbilgisel düzeyde özgün metin ve çeviri metinleri karşılaştırarak çözümlenektir. Bir diğer deyişle, konuşuculara kişilerarası işlev bağlamında seçenekler sunan kip dizgesi içindeki kaydırmaları betimlemek ve bu kaydırmaların söylem-anlambilim düzeyinde ve durum bağlamında yaratacağı değişiklikleri tartışmaktır.

3. Kip Dizgesi ve Kip Dizgesi İşlevi Üzerine

Kip dizgesi bu çalışmanın kuramsal temelini oluşturan dizgeci işlevsel dilbilgisinin tanımladığı sözlükdilbilgisel düzeydeki tercih sınıflamasında yer alan ve konuşucunun kendisini ve dinleyiciyi metinde nasıl konumlandığına ışık tutan bir olgudur. DİD modeli içinde yer alan ve toplumsal ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesine ilişkin yargı ve değerlendirmeleri ifade eden kişilerarası dil işlevinde, konuşucu kendini durum bağlamına katmak için belli bir konuşma görevi üstlenmekte ve dinleyiciyi de uygun gördüğü bir konumda tutmaya çalışmaktadır. Kişisel katılımın dilbilgisine odaklanan kişilerarası işlev, konuşma durumunda konuşucunun rolüne ve diğer konuşucularla etkileşimine açıklık getirmektedir. Kip dizgesi birbirine bağlı iki alt dizgeyle ilişkilidir. a) Tümce yapısı (bildirim, soru ve buyrum tümceleri) b) Kiplik örüntüleri/kalıpları (olasılık ve zorunluluk dereceleri). Bu dizge yazarın veya konuşanın kendine, okura/dinleyiciye ve konuya yönelik tutumu nedir sorusunu sorar.

Kişilerarası işlevin birleşenlerinden birisi olan kip, özne ve çekimli eylemden oluşan bir dilbilgisel ulamdır (Thompson, 2000: 41). Halliday'e göre (1994: 69) bir dilde bilgi sağlayıcı, bilgi talep edici, yardım/hizmet sağlayıcı, yardım/hizmet edici olmak üzere dört temel konuşucu rolü vardır. Karşılıklı etkileşimde kip, tarafların konumunu (bilgi/yardım/hizmet sağlayıcı veya bilgi/yardım/hizmet talep edici) belirlemeye yardımcı olur. Söz konusu rol ulamlamasıyla eşleşen kip dizgesi ağı şu şekilde gösterilebilir:

Şekil 1: Kip Dizgesi Ağı (Halliday ve Matthiessen, 2004: 23)

Şekil.1 den de anlaşılacağı gibi, kip seçeneklerinden birisinin seçimi başka tercihlerin yapılmasını beraberinde getirmektedir. Örneğin, soru kipinin seçimi evet/hayır soruları ve ne soruları arasında bir başka seçimi gerektirmektedir. Buradaki önemli nokta, bir dilin kip sistemi içinde konuşucunun iletisini kodlamak ve tutumunu belirlemek için seçimler yapmasıdır. Bir başka deyişle, dil kullanıcısının yaptığı kip seçimi kendi savını veya görüşünü kodlamada kritik bir rol oynamaktadır. Seçilen kiple konuşucu bir rol seçerken dinleyici veya okura tamamlayıcı bir rol vermiş olmaktadır.

Geleneksel dilbilgisi çerçevesinde baktığımızda, farklı kipler için farklı konuşma işlevlerinin tanımlandığı görülmektedir. Bildirim kipinin işlevi açıklama yapmak ve bilgi sunmak iken bir konuşucu buyrum kipi kullanarak dinleyicinin belli bir biçimde davranmasını sağlar. Soru sorma kipinin işlevi ise bilgi almak ve bir şeyi araştırmak amacıyla soru sormaktır (Kersti ve Burridge, 2001). Ancak anlambilimciler ve edimbilimciler için bir dilbilgisel ulam olarak kip dizgesi ve söz eylem arasında birebir bir ilişkiden söz etmek güçtür. Starr (2010) bir tümcenin kipinin tümce anlamını belirlemede en az tümce öğeleri kadar etkili olduğunu belirtirken, tümcenin edimsel gücünü doğrudan etkilemediğini, söz eylemleri belirlemek için başka etkenlerin de dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir. Aynı kip farklı bağlamlarda farklı söz eylemlerini ifade edebilir. (Stalnaker, 1978). Örneğin, soru kipi bir yanıt almak üzere yapılan bir rica olarak değerlendirilirken, retorik bir soru yanıt almak üzere değil, bir yargıyı güçlendirmek adına sorulabilir. Benzer şekilde, Doğan (1996) yapı bakımından bildirme kipine sahip her tümcede dile getirilen önerme için doğruluk koşullarından söz etmenin mümkün olmadığını belirterek, eğretileme (Sen bir meleksin), tersinleme (Elbisen çok yakışmış!) yaklaşık konuşma (Ankara ile İzmir arası 600 kilometredir) örneklerini bu tür durumları açıklamak üzere vermektedir. Doğan (a.g.y.) yapı bakımından buyrum tümcesi olarak sınıflandırılan tüm kullanımlarda konuşucunun mutlaka bir buyrum peşinde olmadığını altını çizmektedir.

Konuşucu/yazar bildirim, soru ve buyrum kipleri arasından seçim yaparken, etkileşime giren taraflara biçilen roller belirlenmiş olur (Bloor and Bloor 1995; Opara 2005). Örneğin; konuşucu bir soru sorarken kendine bilgi akışı rolünü, dinleyiciye ise bilgi aktarma rolünü yüklediği için her soru kipinde etkileşimsel bir boyut söz konusudur. Yani, konuşucu bir taraftan dinleyiciye bir soru yöneltirken diğer taraftan ondan bu sorunun yanıtını beklemektedir.

Buyrum kipleri, konuşucunun otoritesini ortaya koymasına ve dinleyiciyi yönlendirmeye yardımcı olan kullanımlardır. Halliday (1970) buyrum kiplerinin iki temel işlevinin altını çizmektedir: (i) dinleyiciyi bir şey yapmaya sevk etmek (ii) dinleyiciyi birlikte bir şey yapmak/ ortak hareket etmeye yönlendirmek (Let's.../ Haydi...yapalım kullanımlarında olduğu gibi). Bu ikinci tip buyrum kipinde amaç buyurmak değil dinleyici tarafı ortak hareket etmeye sevk etmektir. Özetle, toplumsal ilişkiler, diğer bir deyişle, konuşucu ve dinleyici arasındaki kişilerarası ilişkiler, tümce düzeyinde özne, çekimli eylem

ve eklenti bileşenleriyle kodlanmakta ve kip ve kiplik dizgesiyle temsilleştirilmektedir.

Kip kullanımında etkileşim biçimi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan metin türü de son derece önemlidir. Özellikle bütüncemizde de yer alan siyasi konuşmalarda konuşucunun bilgi vermesi ve karşılığında bağlılık ve hizmet talep etmesi sıklıkla görülen unsurlardır.. Siyasi konuşmalarda konuşucular bir taraftan taraflı iletilerini dinleyicilere sunarken diğer taraftan da dinleyicilerden kendi beklentileriyle eşleşen tepkiler beklerler. Kipliğin kullanım sıklığı siyasi metinlerin kime nerede hangi koşullarda hitap edildiğiyle doğrudan bağlantılıdır. Bir televizyon konuşmasında kip kullanımı önceliği bildirim, buyrum ve soru tümceleri şeklinde listelenebilirken geniş halk kitlelerine doğrudan hitap edilen mitinglerde konuşma dinamikleri, dolayısıyla bu sıralama değişebilir.

Bir sonraki bölümde Türkçedeki kiplik ulamlarını incelemek, çevirmenlerin iki dil dizgesi içinde ne tür seçeneklerle hareket ettiklerini belirlemek açısından yerinde olacaktır.

4. Türkçe’de Kip ve Kiplik Dizgesi

Kip geleneksel dilbilgisi çalışmalarında zaman ve görünüş kavramlarıyla girişik bir biçimde kullanılmaktadır. Gencan (2001: 275), eylemlerin zaman ve anlam özelliklerine göre türlü eklerle değişik biçimlerde kullanıldığını ve bu değişik biçimlerin her birine *kip* dendiğini belirtir. Gencan’ın sınıflamasına göre, Türkçede *kesin geçmiş, sanılı geçmiş, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman, gereklilik kipi, istek kipi, dilek-koşul kipi* ve *buyuru kipleri* olmak üzere dokuz kip bulunur.

Benzer biçimde, Korkmaz (2007) da *bildirme* ve *tasarlama* kipleri arasında temel bir ayrım yapar ve bildirme kipi başlığı altında dilbilgisel zamanları ele alır. Banguoğlu (2007: 443) ise *Fiillerde Tarz* başlığı altında ele aldığı kip kavramı için eylemin salt ve görelî zaman içerisinde dört farklı kiple anlatılabildiğini belirtir. Bunlar, Banguoğlu’nun kendi terimcesiyle *bildirme, anlatma, söylenti* ve *şart tarzıdır*. İmer, Özsoy ve Kocaman (2011: 175) *kip* (mood) kavramını belirli bir söylem bağlamında konuşucunun tutumunu belirleyen dilbilgisi ulamı olarak tanımlamaktadır. Uzun (2004: 150) ise zaman ve görünüş kavramlarından farklı olarak *kip* kavramının önermeye konuşucunun kattığı tutumu sunan ulam olduğunu belirtir. Buna göre, konuşucu, tümceye bildirme, istek, buyrum, soru vb. kavramları ulamsal yollarla katabilir. Bu ulamsal yolların tümüne *kip* kavramı adı verilmektedir.

Aksan (2007: 101) *kipin* eylemlerle ilgili bir tür olduğunu ve eylemin bildirdiği, devinimin, oluşun, kılınışın konuşan açısından ne tarzda ne yolda yansıtıldığını gösterdiğini belirtir. Aksan’a göre, tümcede yalnızca bir bildirme söz konusuysa, bir *bildirme kipinden*; konuşucunun tasarlamalarından söz ediliyorsa, *istek kipinden*; eylemin gösterdiği işin yapılmasının buyrulduğu durumlarda ise, *emir/buyrum kipinden* söz etmek olanaklıdır.

Palmer (1986) kip ve kiplik kavramları arasında bir ayrım yapılması gerektiğini belirtir. Buna göre, kiplik İmer, Özsoy ve Kocaman (2011: 175)'da da sözü edildiği gibi tüm tümceyi kapsayan konuşucuya ait bakış açıdır ve bu yönüyle anlamsal bir ulamdır. Kip ise, kiplik anlamsal ulamının dilbilgiselleşmiş bir biçimidir. Bu yönüyle, kip bir biçimsözdizimsel ulam olarak tanımlanabilir. Geleneksel dilbilgisi alanyazınında ise, eylemde kip kavramı eylemin belirttiği işin nasıl, ne zaman ve ne biçimde yapıldığını anlatan anlatım biçimi şeklinde tanımlanmaktadır (Ak, 2006: 25; Demir ve Yılmaz, 2003: 191; Ediskun, 1999: 174; Güneş, 2003: 99; Hengirmen, 2002: 218). Buna göre, bir eylemin yapıldığını ya da yapılmakta olduğunu bildiren *bildirme kipleri* ve istenen ya da tasarlanan bir eylemi anlatan *dilek kipleri* bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi, kip tanımı ve olgusu kavramsal açıdan sorunlu bir alanı oluşturmaktadır, çünkü kip ve kipliğin tanımı, işlevleri ve anlamına ilişkin dillerarasında birebir karşılık gelen bir sınıflama yoktur. Kiplik, bir yandan, çeşitli dillerde biçimbirimlerle veya bağımsız sözcüklerle kodlanmakta, öte yandan da zaman ve görünüş gibi dilbilgisinin diğer öğeleriyle karmaşık bir biçimde etkileşim sergilemektedir. Geleneksel dilbilgisi ulamlamaları çerçevesinde kip dizgelerinin seçeneklerini izlemek güç değildir. Ancak, Türkçedeki kip dizgesi bağlamında Aksan (2007)'nin çizdiği çerçeveyi benimseyen çalışmamızda amacımız, İngilizce-Türkçe dil çifti kip dizgeleri içindeki kaydırmaların nasıl dilbilgisel tercihlerin ötesine geçerek durum bağlamını, söylem-anlambilim düzeyini, dolayısıyla kişilerarası anlamı etkileyebileceği göstermektir.

5. Veri Tabanı ve Yöntem

Çalışmanın bütüncesi, enflasyon ve işsizlik konulu bilimsel metinlerin, seçim konuşmalarını içeren anlatımsal metinlerin çeviri öğrencileri tarafından üç ayrı çeviri türünde (yazılı metinden sözlü çeviri, ardıl ve simultane çeviri) sözlü olarak çevrilmesiyle oluşturulmuştur. 3 İngilizce ve 3 Türkçe Enflasyon ve işsizlik konulu 6 farklı bilgilendirici metin ((+/-20) 550 sözcük) özgün yazılı ve sözlü metinlerden derlenerek ortak dilbilimsel özellikleri barındırması açısından manipüle edilerek üretilmiştir. Yine ((+/-20) 550 sözcükten oluşan 3 İngilizce ve 3 Türkçe olmak üzere toplam 6 farklı anlatımsal metni oluşturan seçim konuşmaları Recep Tayyip Erdoğan ile Barack Obama'nın seçim kampanyalarında yaptıkları özgün konuşmalardır.

2011-2012 eğitim ve öğretim yılında 4. Sınıfa devam eden ve daha önce 45 saat yazılı metinden sözlü çeviri, 90 saat ardıl çeviri ve 90 saat simultane çeviri eğitimi almış, ana dili Türkçe olan 20 öğrencinin gönüllülük esasına dayanan katılımıyla 1 haftalık bir süreçte gerçekleştirilmiştir. Yapılan duyuruda söz konusu projeye katılmak isteyen öğrencilere fazladan bir ödev notunun verileceği belirtilmiştir. Öğrencilerden bilimsel ve anlatımsal türdeki metinleri

yazılı metinden sözlü çeviri, ardıl çeviri ve simultane çeviri şeklinde İngilizceden Türkçeye ve Türkçeden İngilizceye çevirmeleri istenmiştir. Katılan tüm öğrencilere sözlü çeviri konuları ana başlıklar şeklinde (enflasyon ve işsizlik, seçim kampanyası konuşmaları gibi) verilerek öğrencilerin kayda gelmeden önce bir ön çalışma yapması istenmiştir. Öğrencilerden 1 haftalık süre için verilen kayıt günleri ve saatlerinden programlarına uygun olan periyodları seçerek, çoklu oturumlar halinde, kayıtlarını tamamlamaları istenmiş ve kayıtlarda zaman kısıtı verilmemiştir. Kayıtlara başlamadan önce, metin içinde yer alan ve öğrencilerin bilemeyeceği düşünülen sözcüklerin listesi öğrencilere verilmiştir. Kayıtlar bittikten sonra yapılan incelemede, 2 öğrencinin simultane çeviri kayıtlarındaki ses kalitesinin bozuk olduğu tespit edilmiş ve bu kayıtlar iptal edilmiştir.

Sonuç olarak, 80 adet Yazılı Metinden sözlü çeviri, 80 adet ardıl çeviri ve 72 adet simultane çeviriden oluşan toplamda 232 adet çeviri kaydı elde edilmiş ve bu kayıtlar öğrenci odaklı veri tabanının temelini oluşturmuştur.

Çeviri Türü	Yönlülük	Metin Türü	Kayıt Sayısı
Yazılı Metinden Sözlü Çeviri	İNG.-TR	Bilgilendirici	20
	TR.-İNG.	Bilgilendirici	20
	İNG.-TR	Anlatımsal	20
	TR.-İNG	Anlatımsal	20
Ardıl Çeviri	İNG.-TR	Bilgilendirici	20
	TR.-İNG	Bilgilendirici	20
	İNG.-TR	Anlatımsal	20
	TR.-İNG	Anlatımsal	20
Simultane Çeviri	İNG.-TR	Bilgilendirici	18
	TR.-İNG	Bilgilendirici	18
	İNG.-TR	Anlatımsal	18
	TR.-İNG	Anlatımsal	18
TOPLAM			232

Tablo 2: Öğrenci odaklı bütüncü

Veri işleme sürecinde tüm kayıtlar çeviriyazıya (*Transcription*) dönüştürülerek bunların yazılı dijital kopyaları oluşturulmuştur. Yazılı hale dönüşen kayıtlarda Halliday'in tanımladığı kip dizgesi taranmıştır. Tümceler, anlamları ve bağlamları da taranarak bildirim kipi, soru kipi, buyrum kipi taşıyan tümceler şeklinde sınıflandırılmıştır. Özgün ve çeviri metinler içindeki kip kullanım sıklıkları sözlü çeviri türü, yönlülük ve metin türü açısından değerlendirilmiştir.

6. Çözümleme Bulguları

6.1. Niteliksel Çözümler

Öğrencilerin çevirilerindeki kip dağılımlarını ve kip dizgeleri arasındaki kaydırma hareketlerini gözlemek için tüm metinler taranmış ve kip yönleri tespit edilmiştir. Yapılan niteliksel taramalarda öğrencilerin kip dizgesi içindeki üçlü kip seçeneği arasında ve her iki dil yönünde (İng.-Tr ve Tr.İng.) kaydırma yaptığı görülmektedir. Bildirim-soru ve bildirim-buyrum eşleşmeleri içinde çift yönlü olarak (Bildirim kipinden soru kipine, soru kipinden bildirim kipine, bildirim kipinden buyrum kipine, buyrum kipinden bildirim kipine) kaydırmaların gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Örnekleyecek olursak;

6.1.1. Bildirim kipinden soru kipine doğru yapılan kaydırmalar

(İngilizceden Türkçeye yazılı metinden sözlü çeviri şeklinde bilgilendirici metin çevirisi)

1. Özgün Metin: It is the demand for goods and services and a return on investment. (bildirim kipi)

Çeviri Metin: Kapitalizmi ürün ve servislere olan talep mi ya da yatırım getirisi mi? (soru kipi)

(Türkçeden İngilizceye ardıl çeviri şeklinde bilgilendirici metin çevirisi)

2. Özgün Metin: “Saçmalık” dememizin sebebi; bu çözümlmeye bakarak insanların, öğrencilerin bu yorumu kesin bir kanun gibi görmesidir (bildirim kipi)

Çeviri Metin: Why do we call this absurdity? Why is it ridiculous? (soru kipi)

Tenny ve Speas'e (2004) göre, bir tümcenin bildirim kipinden soru kipine kaydırılması durumunda konuşucu odaklı bir eksenden dinleyici odaklı bir eksene geçilmektedir. Bir bildirim tümcesinde sunulan önermenin doğruluğu konusunda bilgi sahibi olan konuşucudur. Soru tümcesinde ise, önermenin doğruluğunu değerlendirecek merci dinleyicidir. Bu iki farklı kip katılımcılara yüklenen “bilgi odağı olma” durumu açısından farklılık göstermektedir.

Bildirim kipi

[konuşucu, dinleyici]
ODAK

Soru kipi

[konuşucu, dinleyici]
ODAK

(Tenny ve Speas, 2004)

Bir savı aktarmaya ve bilgi vermeye vurgu yapan ve bu nedenle düşünsel işlev özelliklerini barındıran bildirim kipinden soru kipine doğru kaydırmanın olması, etkileşimsel bir iletişim türüne yönelmeyi ifade etmektedir. Bu durum, bilgi verme önceliğinin bilgi alma, başkasından bilgi talep etme önceliğine dönüşmesine neden olmaktadır.

Aynı şekilde soru kipinden bildirim kipine geçiş de bilgi odağı konumunda değişikliğe yol açacaktır.

6.1.2. Soru kipinden bildirim kipine doğru yapılan kaydırmalar

(İngilizceden Türkçeye simultane çeviri şeklinde bilgilendirici metin çevirisi)

3. Özgün Metin: What about those individuals who are not working and are not actively seeking employment and therefore fail to count as unemployed? (soru kipi)

Çeviri Metin: Şimdi, diğer bir önemli soru, aklımıza gelebilecek diğer bir soru: bu çalışmayan ve aktif bir biçimde iş aramayan bireylerin ne olacağıdır. (bildirim kipi)

(Türkçeden İngilizceye simultane çeviri şeklinde bilgilendirici metin çevirisi)

4. Özgün metin: Şimdi, o halde enflasyon ve işsizlik arasında yakın bir ilişki var denebilir mi? (soru kipi)

Çeviri Metin: So there is a close relationship between inflation and unemployment (bildirim kipi).

Birinci tipteki kaydırmanın tersi yönünde, soru kipinden bildiri kipine doğru bir kaydırma yönü ortaya konduğunda, iletişimin etkileşimsel boyutu ortadan kalkmaktadır. Bir diğer deyişle, çift yönlü (konuşucu-dinleyici) işleyen iletişim kanalının tek yönlü işleyen (konuşucu) bir kanala indirgenmesi söz konusudur.

Bilgi odağı konuşucu ve dinleyici arasında yer değiştirirken, söylemin yapısı, iletişimin hedefi, bu hedef doğrultusunda oluşturulan metin türü, dolayısıyla metnin işlevi değişikliğe uğramaktadır.

6.1.3. Bildirim kipinden buyrum kipine doğru yapılan kaydırmalar

(Türkçeden İngilizceye ardlı çeviri şeklinde anlatımsal metin çevirisi)

5. Özgün Metin: Bugün bizi can kulağıyla dinleyen Siirtli kardeşlerimin yarın da televizyonları başında Van mitingimizi dinlemesini özellikle rica ediyorum. (bildirim kipi)

Çeviri Metin: And I especially want those who are listening to me in this square: Please listen me in Van from TV tomorrow (buyrum kipi).

(İngilizceden Türkçeye yazılı metinden sözlü çeviri şeklinde anlatımsal metin çevirisi)

6. Özgün Metin: All of you chose to support a candidate you believe in deeply (bildirim kipi)
Çeviri Metin: Hepiniz derinden inandığınız adayı desteklemeyi seçtin (buyrum kipi)

Bildirim kipinden buyrum kipine doğru yapılan kaydırmalarda, iletişim vurgusu bilgi vermek ve görüş bildirmekten dinleyiciyi yönlendirmeye doğru değişmektedir. Buyrum kipine geçerek yapılan dinleyici eklentisi ve dinleyiciye konuşucu tarafından atanan “yönlenme” rolü, iletişimin doğasını etkilemektedir. Buyrum kipinin ana işlevi olan buyurucu güç oluşturma, aynı zamanda taraflar arasında eşit olmayan bir güç dağılımını yansıtmaktadır.

6.1.4. Buyrum kipinden bildirim kipine doğru yapılan kaydırmalar

(Türkçeden İngilizceye simultane çeviri şeklinde anlatımsal metin çevirisi)

7. Özgün Metin: Herşeyden önce, bu gerçekleri duyun (buyrum kipi)
Çeviri Metin: You need to find the God's name. You need to find the truth. (bildirim kipi)

(Türkçeden İngilizceye ardıl çeviri şeklinde anlatımsal metin çevirisi)

8. Özgün Metin: Öyle reklam panolarında bunların demokrasi demesine bakmayın (buyrum kipi)
Çeviri Metin: And they say democracy in huge billboards (bildirim kipi).

Buyrum kipinden bildirim kipine geçişte ise ikili etkileşimden tekil savlamaya veya bilgi aktarmaya geçiş söz konusudur. Bildirim kipinden buyrum kipine geçiş daha otoriter bir söylemi getirirken, buyrum kipinden bildirim kipine geçiş iletişim taraflarının güç dengelerini değiştirerek konuşucunun iletişim odağını buyurmaktan savlamaya doğru kaydırmaktadır.

Genel bir ifadeyle, kiplik dizgesi içindeki bir kaydırma, etkileşim içindeki rollerde, kişilerarası işlevde ve söylemin anlamında değişikliğe yol açarak, söylemi değiştirmektedir. Çeviri sürecinde yapılan kip dizgesi içindeki bir kaydırma, konuşucu/yazar ile dinleyici/okur arasındaki etkileşim boyutunu etkilemekte ve çeviri metnin işlevini özgün metne göre değiştirmektedir. Kipler arası kaydırma ile değişen dil işlevi vurgusu, özellikle düşünsel işlev (bildirim kipi) ve kişilerarası işlev (soru ve buyrum kipi) arasında değişim

göstermektedir. O halde, kip kaydırması yapan bir çevirmenin davranışı, basit bir dilbilgisel tercih değişikliği değil, çok boyutlu ve çok daha derin etkileri olan bir söylem ve işlev değişikliğidir.

6.2. Niceliksel Çözümler

Kaydırmaların yönünün ve kullanım sıklığının metin türü, yönlülük ve çeviri türü parametreleri açısından izlenmesi için, çeviri metinlerdeki kip kullanım sayıları belirlenmiştir. Çalışmamızda niceliksel çözümleme için özgün ve çeviri metinde yer alan bildirim, soru ve buyrum kipleri, metin türü, yönlülük ve çeviri türü parametreleri göz önüne alınarak taranmıştır. Çeviri metinlerdeki kip kullanım sayılarının ortancaları alınmıştır. Daha sonra Sign test uygulanarak özgün metinlerdeki kip sayıları ile çeviri metinlerdeki kip kullanım sayılarının ortanca değerleri karşılaştırılmıştır. $p < 0.05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Sign test veri tabloları eşliğinde bulgularımızı belirtilen parametreler doğrultusunda değerlendirecek olursak aşağıdaki sonuçlardan söz etmek mümkündür.

7. Sonuçlar

7.1. Simultane Çeviri Sonuçları

	Bildirim Kipi				Soru Kipi				Buyrum Kipi			
	Özgün metin Sayı	Mean±SD	Median (Min-Max)	p	Özgün metin Sayı	Mean±SD	Median (Min-Max)	p	Özgün metin Sayı	Mean±SD	Median (Min-Max)	p
Simultane çeviri (n=18)												
Enf Entr	51	49.1±7.2	49.5(32-64)	.629	2	1.6±1.0	1.5(0-3)	.267	0	0±0	0(0-0)	-
Enf tren	34	44.3±7.5	43.5(31-56)	.001	3	2.4±1.3	2(0-5)	.180	0	0±0	0(0-0)	-
Seçim entr	38	45.1±6.8	46.5(30-54)	.002	0	0±0	0(0-0)	-	0	0±0	0(0-0)	-
Seçim Tren	88	64.2±9.3	63(49-79)	.000	10	4.6±2.3	3.5(2-8)	.000	5	3.4±1.9	3(1-7)	.021

Sign Test ($p < 0.05$)

Tablo 3 Metin türü ve yönlülük temelinde simultane çeviride kip dağılımı karşılaştırması

Tablo 3'ü incelediğimizde, öğrencilerin bilgilendirici metinlerde; İngilizceden Türkçeye simultane çeviri yaparken özgün metinde yer alan bildirim ve soru kiplerinin sayısını çeviri metinlerde azaltarak metni kısalttığını görmekteyiz. İngilizceden Türkçeye simultane çeviri yaparken özgün metin ve çeviri metinlerde buyrum kipi kullanılmamıştır.

Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerde simultane çeviri yapılırken öğrenciler tarafından bildirim kiplerinin sayısının çoğaltılarak metnin uzatıldığını, soru kiplerinin sayısının azaltıldığını görmekteyiz. Türkçeden İngilizceye simultane çeviri yaparken özgün metin ve çeviri metinlerde buyrum kipi kullanılmamıştır. Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerin simultane

çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki bildirim kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.001$).

Öğrencilerin anlatımsal metinlerde; İngilizceden Türkçeye simultane çeviri yaparken özgün metinde yer alan bildirim kiplerinin sayısını çeviri metinlerde çoğaltarak metni uzattıklarını görmekteyiz. İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerin çevirisinde ne özgün metinlerde ne de çeviri metinlerde soru ve bildirim kipi kullanılmamıştır. İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerin simultane çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki bildirim kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.002$).

Öğrencilerin anlatımsal metinlerde Türkçeden İngilizceye simultane çeviri yaparken özgün metinde yer alan bildirim, soru ve buyrum kiplerinin sayısını çeviri metinlerde azaltarak metni kısalttıklarını görmekteyiz. Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerin simultane çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki bildirim kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.000$). Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerin simultane çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki soru kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.000$). Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerin simultane çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki buyrum kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.021$).

Simultane çeviri performanslarına genel olarak bakıldığında, zaman kısıtı olan bu çeviri türünün doğası gereği, çeviri metinlerde bildirim kiplerinin artması özgün metindeki karmaşık tümcelerin bölümlenerek basit yapılara dönüştürülmesi olarak da yorumlanabilir.

7.2. Yazılı Metinden Sözlü Çeviri Sonuçları

	Bildirim Kipi				Soru Kipi				Buyrum Kipi			
	Özgün metin Sayı	Mean±SD	Median (Min-Max)	p	Özgün metin Sayı	Mean±SD	Median (Min-Max)	p	Özgün metin Sayı	Mean±SD	Median (Min-Max)	p
Yaz. Met. Sözlü çeviri												
Enf Entr	38	41.2±3.4	41(36-48)	.013	1	1.7±0.7	2(0-3)	.003	0	0±0	0(0-0)	-
Enf Tren	43	50.3±5.3	51.5(41-61)	.001	1	1.1±0.6	1(0-3)	1.000	0	0±0	0(0-0)	-
Seçim entr	45	39.1±4.5	39(32-47)	.001	0	0±0	0(0-0)	-	0	0.3±0.6	0(0-2)	.125
Seçim Tren	71	67.5±6.6	67(56-77)	.263	12	9.5±1.7	10(7-12)	.000	5	3.7±2.1	3(0-8)	.049

Sign Test ($p < 0.05$)

Tablo 4. Metin türü ve yönlülük temelinde yazılı metinden sözlü çeviride kip dağılımı karşılaştırması

Tablo 4'e baktığımızda, öğrencilerin bilgilendirici metinlerde; İngilizceden Türkçeye yazılı metinden sözlü çeviri yaparken özgün metinde yer alan bildirim kiplerinin sayısını çeviri metinlerde arttırdığını ve yazılı metni daha çok sözlü metnine çeviren ve metne kişilerarası işlev bağlamında etkileşimsel bir boyut katan soru kipi sayısını çeviri metinlerde yükselttiğini görmekteyiz. İngilizceden Türkçeye bilgilendirici metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki bildirim kipi kullanım farkı

istatistiksel olarak anlamlıdır (p <0.013). İngilizceden Türkçeye bilgilendirici metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki soru kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır (p <0.003). İngilizceden Türkçeye bilgilendirici metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metinde ve çeviri metinlerde buyrum kipi kullanılmamıştır. Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerde yazılı metinden sözlü çeviri yaparken öğrencilerin bildirim kiplerinin sayısının arttırdığını ve yazılı metni daha çok sözlü metne çeviren ve metne kişilerarası işlev bağlamında etkileşimsel bir boyut katan soru kipi sayısını aynı tuttuğunu görmekteyiz. Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metinde ve çeviri metinlerde buyrum kipi kullanılmamıştır. Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki bildirim kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır (p <0.001).

Öğrencilerin anlatımsal metinlerde; İngilizceden Türkçeye yazılı metinden sözlü çeviri yaparken bildirim kiplerinin sayısını azaltarak metni kısalttıklarını görmekteyiz. İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki bildirim kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır (p <0.001). İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metinlerde ve çeviri metinlerde soru kipi kullanılmamıştır. İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metinde yer almayan buyrum kipleri çok az sayıda öğrenci tarafından kullanılmıştır. İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki buyrum kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlı değildir (p <0.125).

Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerde yazılı metinden sözlü çeviri yaparken öğrencilerin bildirim, soru ve buyrum kiplerinin sayısını azaltarak metni kısalttıklarını görmekteyiz. Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki soru kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır (p <0.000). Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki buyrum kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır (p <0.049).

7.3. Ardıl Çeviri Sonuçları

	Bildirim Kipi				Soru Kipi				Buyrum Kipi			
	Özgün metin Sayı	Mean±SD	Median (Min-Max)	p	Özgün metin Sayı	Mean±SD	Median (Min-Max)	p	Özgün metin Sayı	Mean±SD	Median (Min-Max)	p
Ardıl çeviri												
Enf Entr	39	44.4±7.7	46(28-61)	.019	0	0±0	0(0-0)	-	0	0±0	0(0-0)	-
Enf tren	44	49.0±6.3	48.5(33-59)	.000	0	0.5±0.8	0(0-3)	.031	0	0±0	0(0-0)	-
Seçim entr	50	42.2±7.2	44.5(28-53)	.000	0	0.1±0.2	0(0-1)	-	2	0.3±0.6	0(0-2)	.000
Seçim Tren	67	51.3±7.4	50.5(36-67)	.000	7	3.2±1.1	3.5(1-5)	.000	4	2.1±1.2	2(0-4)	.000

Sign Test (p<0.05)

Tablo 5 Metin türü ve yönlülük temelinde ardıl çeviride kip dağılımı karşılaştırması

Tablo 5'e baktığımızda, öğrencilerin bilgilendirici metinlerde; İngilizceden Türkçeye ardıl çeviri yaparken özgün metinde yer alan bildirim kiplerinin sayısını çeviri metinlerde arttırdığını görmekteyiz. İngilizceden Türkçeye bilgilendirici metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki soru kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.019$). İngilizceden Türkçeye bilgilendirici metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metinlerde ve çeviri metinlerde soru ve buyrum kipi kullanılmamıştır.

Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerde öğrencilerin ardıl çeviri yaparken bildirim kiplerinin sayısını arttırarak metni uzattıklarını görmekteyiz. Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki bildirim kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.000$). Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metinde yer almayan soru kipinin bazı öğrenciler tarafından kullanıldığı görülmektedir. Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki soru kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.031$). Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metinlerde ve çeviri metinlerde buyrum kipi kullanılmamıştır.

İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerde; ardıl çeviri yaparken öğrencilerin bildirim ve buyrum kiplerinin sayısını azaltarak metni kısalttıklarını, soru kipini kullanmadıklarını görmekteyiz. İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki bildirim kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.000$). İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki buyrum kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.000$).

Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerde ardıl çeviri yaparken öğrencilerin bildirim, soru ve buyrum kiplerinin sayısını azaltarak metni kısalttıklarını görmekteyiz. Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki bildirim kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.000$). Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki soru kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.000$). Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki buyrum kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.000$).

8. Genel Değerlendirme ve Tartışma

Çalışma bulgularımızı genel olarak değerlendirdiğimizde, kişilerarası işleve vurgu yapan, karşılıklı etkileşimin altının çizildiği buyrum ve soru kipleri yerine yargı bildiren, bir etkileşim unsuru içermeyen ve düşünsel işleve vurgu yapan bildirim kiplerinin yer alması, dil işlevlerinde kişilerarası işlevden düşünsel işleve doğru bir kaydırmaya neden olmaktadır. Tam tersi yönde bir

kaydırma ise, düşünsel işlevden kişilerarası işleve doğru bir yönelimi ifade etmektedir. Bu bakımdan, kip dizgesi içindeki kaydırmalar basit dilbilgisel değişiklikler olmayıp konuşucu ve dinleyici arasındaki rol dağılımını, etkileşim önceliğini (bilgi vermek/soru sormak/buyrumda bulunmak) ilişki doğasını, metnin türünü ve işlevini değiştiren en önemlisi, söylem biçimini ve biçimini derinden etkileyen seçimleri yansıtmaktadır.

Öğrenci deneklerin çeviri sürecindeki kip kaydırma davranışlarını sözlü ve yazılı dil sürekliliği çerçevesinde çeviribilim açısından değerlendirdiğimizde, bulgularımızın Baker'ın (1996) "yönelme" (levelling out) varsayımıyla uyum gösterdiği görülmektedir. Baker'a göre (1996:184) "bir süreklilik içinde yer alan çeviri metinler merkeze doğru yönelme eğilimindedir". Bir diğer deyişle, çeviri metinlerin ve özgün metinlerin iki uç noktayı oluşturduğu bir süreklilik çizgisi içinde çeviri metinler merkeze doğru yaklaşarak bir orta yol tuttururlar. Benzer biçimde, Shlesinger'e göre (1989) çeviri sırasında yazılı metinler sözlü metin özelliklerine, sözlü metinlerse yazılı metin özelliklerine sahip olmaktadır. Bulgularımıza göre, sözlü dil özelliklerine sahip anlatımsal metinlerde etkileşim içeren buyrum ve soru kiplerinin bildirim kiplerine doğru kaydırıldığı böylece sözlü metinlerin yazılı metin özelliklerine sahip metinlere dönüştürdüğü görülmektedir. Yazılı dil özelliklerine sahip bilgilendirici metinlerde ise, bildirim kiplerinin soru kiplerine evrilmesi sözlü dile yönelimi gözler önüne sermektedir. Yazılı metin özelliklerinden sözlü metin özelliklerine geçiş, yazılı metinden sözlü çeviriden başlayarak, ardıl çeviri ve simultane çeviri sürekliliği içinde sözlü çeviri türleriyle eşleştirilirse, en fazla sözlü dil özelliklerine sahip olan simultane çeviri sürecinde bütüncemizde yer alan soru ve buyrum kiplerinin azaltılarak bildirim kiplerine doğru kaydırılması yazılı dil özelliklerine geçişi işaret etmekte ve Shlesinger'in (1989) bulgularıyla örtüşmektedir.

Hiç şüphe yok ki, çeşitli değişkenler çalışma bulgularında belirleyici olmaktadır. Öğrenci odaklı bir bütüncüyle çalışmak, özel bir araştırma planını beraberinde getirmektedir. Göz önüne alınması gereken ölçütler öğrenci performanslarına not verilip verilmediği, zaman sınırlamasının olup olmadığı, performans sırasında kaynak kullanımına izin verilip verilmediği, öğrencilerin uyguladıkları çeviri türüyle ilgili deneyimleri (kaç saat ders aldıkları), uygulanan çeviri türü, her iki dil çifti için öğrencilerin yetkinlik dereceleri şeklindedir.

Diğer taraftan üç farklı çeviri türüne yönelik sonuçlar, bu üç çeviri türünün çevirmene yüklenen zamansal ve bilişsel iş gücü açısından farklı bir doğaya sahip olmasıyla yakından ilintilidir. Yazılı metinden sözlü çeviri, hazır bir metin üzerinden çevirmenin metne bakarak yaptığı, duraklama ve işleme sürelerini kendisinin ayarladığı bir çeviri türüdür. Simultane çeviride ise çevirmen, konuşucu konuşurken eş zamanlı olarak dinleme-çözümleme, üretme ve kısa süreli bellek olmak üzere üç farklı işleme yükünü üstlenerek çeviri yapmaktadır. Ardıl çeviri ise, konuşucunun konuşmasını uygun gördüğü noktada kesmesi üzerine konuşucunun ardından yapılan çeviri türüdür.

Konuşucu konuşurken çevirmen dinleyerek analitik çözümlere yapar ve not tutarak kendi metnini oluşturur. Ardında da notlarına bakarak çevirisini yapar. Dolayısıyla, konuşma ve çeviri hızını dış etkenlerin belirlemesi, çeviri için kesin zaman kısıtının bulunması ardıl ve simultane çeviri için ayırt edici özelliklerdir.

Çalışmada yer alan metin türleri söylem dinamikleri açısından birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Obama ve Recep Tayyip Erdoğan seçim kampanyası kapsamında yaptıkları miting konuşmalarında birebir geniş halk kitlelerine hitap ettikleri için soru-cevap, nasihat, uyarı, buyrum şeklinde daha etkileşimsel bir dil kullanmışlardır. Bilgilendirici metinler ise doğası gereği, düz anlatımın yer aldığı ve daha çok bilgi aktarımı kaygısıyla oluşturulan metinlerdir.

Üstte belirtilen değişkenler göz önüne alındığında, öğrenci odaklı bu çalışmanın, profesyonel çevirmenlerin yer aldığı bir bütüncü içinde farklı metin türleri için farklı dil çiftleri arasında ve diğer çeviri türlerinde (yazılı çeviri, iki yönlü eş zamanlı çeviri) tekrarlanması bütüncü temelli çeviribilim çalışmalarını çeşitlendirecek ve güçlendirecektir.

Çalışmamızın başında DİD modelinin pedagojik yararlarından söz etmiştik. Bu çalışmanın bulguları, çeviri öğrencileri veya alana yeni girmiş genç çevirmenler için farkındalık yaratan bir yaklaşım sunmaktadır. Böyle bir yaklaşım, İngilizce Türkçe dil çifti arasındaki çevirilerde kip dizgesi içinde yapılan kaydırmalara yönelik bir farkındalık sağlamasının yanında, bu kaydırmaların kişilerarası ve daha geniş olarak sosyo-kültürel bağlamda yaratacağı etkileri ortaya koymaktadır. Çalışmamız, kaydırma olgusunun bir doğru yanlış bulma sürecine indirgenen basit bir sapma olmadığını, bir iletinin erek dildeki söylem biçimini ve biçimini, en önemlisi de, dil işlevini değiştirebilen dizgesel bir seçim olduğunu ifade etmektedir. DİD modeliyle bütünlük bir çeviri eğitimi, eğitimciler için somut bir çözümlere, aktarma ve değerlendirme süreci sunmaktadır. Öğrenciler, aktarılan iletinin ve oluşturulan metnin somut olarak sosyal yaşamla örtüştüğü bir çerçevede bilinçli bir dil kullanıcısı olarak “böyle çevirirsem anlam/söylem nasıl değişir?” sorusunun yanıtını verebileceklerdir.

Kaynakça

- Ak, C. (2006). *Türk Dili*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Aksan, D. (2007). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK.
- Baker M. (1993). Corpus Linguistics and Translation Studies – Implications and Applications. İçinde M. Baker, G. Francis and E. Tognini-Bonelli (eds.), *Text and Technology – In Honour of John Sinclair*. Amsterdam: John Benjamins. 233-250.
- Baker M. (1995). Corpora in Translation Studies: An Overview and Some Suggestions for Future Research. *Target*, 7(2), 223-243.
- Baker M. (1996). Corpus-based translation studies: The challenges that lie ahead”. İçinde H. Somers (ed.), *Terminology, LSP and Translation Studies*

- in Language Engineering: in honour of Juan C. Sager*. Amsterdam: John Benjamins. 175-186.
- Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK.
- Becher, V. (2011). Explicitation and implicitation in translation. A corpus-based study of English-German and German-English translations of business texts. PhD thesis, Department of Applied Linguistics (Institut für Sprachlehrforschung), University of Hamburg.
- Bloor, T. ve Bloor, M. (1995). *Functional Analysis of English: A Hallidayan Approach*. London: Arnold.
- Bloor, T. ve Bloor, M. (2004). *The Functional Analysis of English* (Second edition). London: Hodder Education.
- Catford, John C. (1965) *A Linguistic Theory of Translation: An Essay in Applied Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Demir, N. ve Yılmaz, E. (2003). *Türk Dili El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayıncılık.
- Doğan, G. (1996). Buyurmayan Buyrum Tümceleri. *Proceedings of the Eighth International Conference on Turkish Linguistics*. 7-9 August, 249-255.
- Ediskun, H. (1999). *Türk Dilbilgisi*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Eggs, Suzanne. (1994) *An Introduction to Systemic Functional Linguistics*. London: Pinter Publishers.
- Eggs, S. ve J. R. Martin. (1997). Genres and registers of discourse. *Discourse as Structure and Process*. T. Van Dijk (ed.). London: Sage Publications. 230-256.
- Gencan, T. N. (2001). *Dilbilgisi*. Ankara: TDK.
- Göksel, A. ve Kerslake, C. (2005). *Turkish: A Comprehensive Grammar*. London & New York: Routledge.
- Güneş, S. (2003). *Türk Dili Bilgisi*. İzmir: Çağlayan Matbaası.
- Halliday, M. A. K. (1970). Functional diversity in language, as seen from a consideration of modality and mood in English. *Foundations of Language* 6.3. s. 322-361.
- Halliday, M. A. K. (1994). *An Introduction to Functional Grammar* (2nd edition). London: Arnold.
- Halliday, M. A. K. (1998). Things and Relations: ReGrammaticising Experience as Technical Knowledge. James R. Martin and Robert Veel (eds.) *Reading Science: Critical and Functional Perspectives on Discourses of Science*. London/ New York: Routledge. pp.185-237.
- Halliday, M. A. K. ve Christian M. I. M. Matthiessen (1999). *Construing Experience through Meaning A language based approach to cognition*. London: Cassell.
- Halliday, M. A. K. ve Mathiessen, C. M. I. M. (2004). *An Introduction to Functional Grammar (3rd edition)*. London: Oxford University Press.
- Hengirmen, M. (2002). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- House J. (1997) Translation Quality Assessment: A Model Revisited, Tübingen, Gunter Narr.

- House J. (2006). Text and context in translation. *Journal of Pragmatics*, 38. s. 338-358.
- İmer, K., Özsoy, S. ve Kocaman, A. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Ivanič, R. (1998). *Writing and Identity: The Discoursal Construction of Identity in Academic Writing*. John Benjamins Publishing.
- Kersti, B. ve Burrige, K. (2001). *Introducing English Grammar*. London: Longman.
- Korkmaz, Z. (2007). *Türkiye Türkçesinin Grameri: Şekil Bilgisi*. Ankara: TDK.
- Kornfilt, J. (1997). *Turkish*. Blackwell: Routledge.
- Laviosa-Braithwaite S. (1996). The English Comparable Corpus (ECC): A Resource and a Methodology for the Empirical Study of Translation. Unpublished PhD thesis, University of Manchester Institute of Science and Technology.
- Laviosa S. (1998). Core patterns of lexical use in a comparable corpus of English narrative prose. *Meta* 43(4).
- Martin, J. R. (1985). *Factual writing: Exploring and challenging social reality*. Geelong. Vic: Deakin University Press.
- Olohan, M. ve Baker, M. (2000). Reporting that in Translated English: Evidence for Subconscious Processes of Explicitation. *Across Languages and Cultures* 1(2). 141-158.
- Olohan M. (2001). Spelling out the optionals in translation: a corpus study. içinde P. Rayson, A. Wilson, T. McEnery, A. Hardie and S. Khoja (eds.), *Proceedings of the Corpus Linguistics 2001 Conference - Lancaster University. UCREL Technical Papers Vol. 13 Special Issue*, University of Lancaster. 423-432.
- Opara, S. C. (2005); *Discourse-Stylistics of Speech in Buchi Emechela's Prose Fiction*. An Unpublished Ph.D Thesis, University of Ibadan.
- Palmer, F. R. (1986). *Mood and Modality*. Cambridge: Cambridge UP.
- Puurtinen T. (2003). Genre-specific Features of Translationese? Linguistic Differences between Translated and Non-translated Finnish Children's Literature. *Literary and Linguistic Computing* 18(4). 389-406.
- Schmied J. ve Schäffler, H. (1997). "Explicitness as a universal feature of translation". içinde M. Ljung (ed.), *Corpus-based studies in English : papers from the seventeenth international conference on English language research on computerized corpora (ICAME 17)*, Stockholm, May 15-19, 1996. Amsterdam/Atlanta: Rodopi. 21-34.
- Shlesinger, M. (1989). Simultaneous Interpretation as a Factor in Effecting Shifts in the Position of Texts in the Oral-Literate Continuum. MA thesis. Tel Aviv: Tel Aviv University.
- Shlesinger, M. (1995). Shifts in cohesion in simultaneous interpreting. *Translator* 1(2):193-212.
- Sebzecioğlu, T. (2004). Türkçede Kip Kategorisi ve -Yor Biçimbiriminin Kipsel Değeri. *Dil Dergisi* 124. s. 18-33.

- Stalnaker, R. (1978). Assertion. *Syntax and Semantics* 9: 315–32.
- Starr, W. B. (2010). Conditionals, Meaning and Mood. Unpublished PhD Dissertation, Rutgers University, New Brunswick, NJ. URL
- Steiner, E., (2004). *Translated Texts: Properties, Variants, Evaluations*. Frankfurt/M.: Peter LangVerlag.
- Steiner, E., (2005). Some properties of texts in terms of information distribution across languages. *Languages in Contrast* 5:1 (2004-2005). s.49-72.
- Thompson, G. (2004) *Introducing Functional Grammar (2nd Edition)*. London: Hodder Education
- Teich, E. (2001). Towards a model for the description of cross-linguistic divergence and commonality in translation. E. Steiner ve C. Yallop, (Yay.), *Beyond content: exploring translation and multilingual text production*, Berlin ve New York:Mouton de Gruyter. içinde, s. 191—227.
- Tenny, C. L. ve Speas, P. (2004). The interaction of clausal syntax, discourse roles, and information structure in questions. *Workshop on Syntax, Semantics and Pragmatics of Questions ESSLLI 2004*, Université Henri Poincaré, Nancy, France August 13, 2004.
- Toury, G. (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Tymoczko M. (1998). Computerized Corpora and the Future of Translation Studies. *Meta* 43(4). 653-659.
- Uzun, N. E. (2004). *Dilbilgisinin Temel Kavramları (Türkçe üzerine tartışmalar)*. Ankara.
- Vanderauwera R. (1985). *Dutch Novels Translated into English: The Transformation of a 'Minority' Literature*. Amsterdam: Rodopi.

Sorumlu Yazar

Neslihan Kansu-Yetkiner
İzmir Ekonomi Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
neslihan.yetkiner@ieu.edu.tr

MAKALENİN İNGİLİZCE BAŞLIĞI

A Corpus-based Approach to Mood Shifts in Interpreting Studies within the Framework of Systemic Functional Grammar Modal.